

Koost. 1973. a. (1972 a. täiendused) Jõ
kutsehariduse arendamine E. Lõul
uue poliitika tõttu.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 46096-2

29 lk (lk 1-28, 14^a)

KUTSEHARIDUS EESTIS AASTAIL 1934-1940

Kuigi kodanliku vabariigi algul tegeldi intensiivselt ka kutsekoolide asutamisega, jäi kutseharidus üldhariduse kõrval siiski varju. Suuremat rõhku kutseliste õppeasutuste võrgu väl-jaarendamisele pöörati alles 1930. aastatel. Selle tingis majanduselu teatud elavnemine, suurenenud nõudmine spetsiaalse ettevalmistuse saanud tööjõu järele, samuti kodanluse soov juhtida osa noorsugu (peamiselt töörahva lapsed) kutsekoolide kaudu praktilise töö juurde. Teoreetiliselt oli seda koolisüsteemi põhjendanud saksa reformpedagoogika esindaja G. Kerschensteiner, kelle propageeritud ideed levisid ka Eestis. Vastavalt sellele võisid nn. teoreetilise kooli kaudu kõrgema hariduse juurde pääseda ainult andekad ja varaliselt kindlustatud noored, ülejäänud aga tuli pärast algkooli lõpetamist juhtida täiendus- ja kutsekoolidesse.¹ Lähtudes sellest reaksioonilisest teoreetilisest seisukohast arendati kutse- ja keskkharidust ka kodanlikus Eestis.

1. Kutsehariduse areng, uute õppeasutuste avamine

1934. aastal kehtestatud uute keskkoolide ja gümnaasiumide seadustega likvideeriti kutsesuunitlusega gümnaasiumid* ning pandi sellega alus järgnevale kutsehariduse süsteemi ümberkorraldamisele. Haridusministeeriumi koolivalitsusest eraldati ja moo-

¹ Vt. A. Vallner, Täienduskoolid kodanlikus Eestis. Rmt.: Nõukogude pedagoogika ja kool VI. 9.-11. märtsi 1972. a. konverentsi materjalid. Tartu, 1972, lk. 46.

* Esimesed klassid töötasid viimast korda 1934/35. õ.-a. ja lõppklassid 1937/38. õ.-a.

dustati 1. maist 1934 iseseisev kutseoskuse osakond. Viimase ülesandeks sai kutsehariduse korraldamine ja kutsehariduslike õppeasutuste tegevuse juhtimine.¹ 1935. aastal allutati Haridusministeeriumile senini Põllutööministeeriumile allunud kodumajanduslikud ja 1936. aastal ka põllumajanduslikud kutsekoolid.² Olu- liselt muudeti kehtivat kutsekoolide alast seadusandlust. Võeti vastu Eraõppeasutiste seaduse muutmise seadus (andis eraõppeasu- tiste asutamise otsustamise riigivanema ning haridus- ja sotsiaal- ministri võimupiiri), uus merekoolide seadus, tööstuslike koo- lide seaduse muutmise seadus, kodumajandusliku kutsehariduse kor- raldamise seadus³ ja mitmed teised, mis kõik reguleerisid senist õppetöö korraldust kutsekoolides, silmas pidades kodanluse eelni- metatud hariduspoliitilisi eesmärke. Lõplikult formeeris nõukogu- de-eelse Eesti kutsehariduse süsteemi riigivanema dekreedina 18. juunil 1937 avaldatud kutsehariduslike õppeasutuste seadus.⁴ Sel- le seadusega jaotati kutsekoolid 2 astmesse. Keskastme kutsekoo- lid hakkasid põhinema 6-klassilisele algkoolile ja olid kas 1-, 2-, 3- või 4-aastase õppeajaga. 4-aastaseid (maal ka 3-aastaseid) kut- sekoole hakati nimetama kutsekäskkoolideks (tööstuskeskkool, kau- banduskeskkool jt.). Edasiõppimist võimaldas üksnes kutsekeskkool, mille lõpetanuil oli õigus astuda kõrgema astme kutsekooli ja üksikute täienduseksamite sooritamise korral ka gümnaasiumi.

Kõrgema astme kutsekoolid jäid põhinema kutsekeskkoolile. Nen- desse võisid astuda ka üldhariduslike keskkoolide (progümnaasiumi

¹ Riigi Teataja 1934, nr. 36, art. 316.

² Riigi Teataja 1935, nr. 34, art. 314; 1936, nr. 66, art. 558.

³ Riigi Teataja 1934, nr. 66, art. 568; 1935, nr. 2, art. 6; nr. 35, art. 322 ja nr. 59, art. 543.

⁴ Riigi Teataja 1937, nr. 53, art. 470.

ja reaalkooli) lõpetanud. Kõrgema astme kutsekoolides (tehnikumid, kommertskoolid, kõrgema astme kodumajanduskoolid) kestis õppeaeg 1...3 aastat. 3-aastane kõrgema astme kutsekool vastas tolleaegse üldharidusliku keskkooli gümnaasiumiastmele. Selle lõpetanud oli õigus astuda Tartu ülikooli või Tallinna Tehnikaülikooli vastavasse teaduskonda, täiendavate eksamite üiendamisel aga kõigisse teaduskondadesse.

Nagu märgitud, mõjutas uut seadusandlust G.Kerschensteineri teoreetilistele seisukohtadele tuginev kodanluse soov kindlustada kesk- ja kõrgem haridus jõukatest kihtidest pärinevatele noortele, töörahva lapsed aga suunata kutsekoolide kaudu tegelikule tööle. Sellest mõjustatuna jättis uus koolisüsteem küll teoreetilise võimaluse edasiõppimiseks, kuid oma astmelisuse, täiendus-eksamite kehtestamise ja muu taolise tõttu raskendas seda igati. Uus kutsehariduse süsteem tegelikult ei soovinudki jätkuvat edasiõppimist, vaid taotles noorte suunamist kutsetööle ja selleks neile tarvisminevate ametialaste teadmiste andmist. Tegelikult väljendusid edasipääsu võimaluste andmises kutsekoolide õpilastele progressiivsete koolitegelaste poolt ühtluskooli põhimõtte eest peetud visa võitluse tulemused.¹

Tehnilised ja tööstuslikud õppeasutused

Uue, 1937. aasta kutsehariduslike õppeasutuste seaduse järgi jagunesid keskastme tehnilised ja tööstuslikud õppeasutused 2...4-aastase õppeajaga tehnika- ja tööstuskoolideks, 3-aastase õppeajaga tööstusõpilastekoolideks, õppetöökodadeks, kus õppeaeg kestis vastavalt tööalale 2...4 aastat ning mitmesuguse, peamiselt

¹ Eesti NSV ajalugu kolmes köites. III köide, lk. 404.

lühiajalise kestusega kursusteks. Kõrgema astme tehnikakoolidena said eluõiguse 3-aastase õppeajaga tehnikumid.

Tehnikumile eelneva õppeasutuseks hakati juba varem välja arendama 4-aastase õppeajaga tööstus- ja tehnikakooli. 26. juunil 1935 välja antud Tööstuslikkude koolide seaduse muutmise seadusega pikendati 3-aastaste tööstuskoolide õppekursus 4 aastani.¹ Tegutsevates tööstuskoolides hakati avama täiendavaid klasse (nn. eelklasse algkooli lõpetanuile), uued koolid aga avati kohe 4-klassilistena. Esimesed eelklassid avati 1935/36. õppeaastal Riigi ja Läänemaa Tööstuskoolide juures.² Ülejäänud tööstuskoolid muudeti 4-aastase õppeajaga tööstuskoolideks aasta hiljem.³ 1. juunist 1938 nimetati kõik 4-aastase õppeajaga tööstus- ja tehnikakoolid ümber tööstus- ja tehnikakeskkoolideks.⁴

Avati samuti mõningaid uusi õppeasutusi, peamiselt küll osajalisi kooli. 4-aastase õppeajaga koolidest avati 1. augustist 1935 Petseri Ehitus- ja Keraamikatööstuse Kool ja Tartu Tehnikakool.⁵ Neist Tartu Tehnikakool hakkas eritüübilise keskastme koolina ette valmistama tehnilisi tööjõude raud- ja maanteealal. Koolis avati 2 osakonda - mehhaanikaosakond vedurijuhtidele ja ehitusosakond teemeistrite ettevalmistamiseks. Mitmesugustel põhjustel otsustati aga hiljem Tartu Tehnikakeskkool järk-järgult sulgeda, tema asemele avati 1. juunist 1939 4-aastase õppeajaga

¹ Riigi Teataja 1935, nr. 59, art. 543.

² Riigi Teataja 1935, nr. 71, art. 623; ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 71.

³ Kutseharidus Eestis. Tallinn, 1938, lk. 79.

⁴ Riigi Teataja 1938, nr. 55, art. 526.

⁵ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, lehed 55 ja 71.

Raudteekool Tallinnas.¹

Osaajalistest koolidest avati neil aastail tööstusõpilaste koolid Viljandis, Kuressaares, Põltsamaal ja Valgas ning 3-aastase õppeajaga meesrätsepatööstuse õppetöökoda Tallinnas. Erakoolidena asutati 1935/36. õppeaastal Kristliku Noorte Meeste Ühingu elektritehnika õpilaste kool ja ins. Mardi autokool Tallinnas.²

Kodanluse võimu viimastel aastatel asutati tööstusliku hariduse alal veel üks koolitüüp - 2-aastase õppeajaga ametikoolid, kuhu võeti vastu 6-klassilise algkooli (samuti progümnaasiumi II klassi) lõpetanuid. Esimesed ametikoolid, arvult neli - neist kaks Tallinnas, üks Narvas ja üks Paides, asutati 1938. aastal.³ Edaspidi toimus uute ametikoolide avamine kas täienduskoolide või mõne tööstuskooli osakondade järk-järgulise muutmisega ametikooliks. 1940/41. õppeaastaks oli ametikoolide arv kasvanud 12-le.

Esialgu töötasid ametikoolid (metallitöö- ja õmblemise osakonnad) esialgsete õppeplaanide ja -programmide järgi. 3. aprillil 1940 anti haridusministri poolt välja Ametikooli õppetöö korraldamise määrus, mis tegutsevate koolide osas jõustus määruse avaldamisega, uute koolide osas (kaasa arvatud uue õppeplaani kehtestamine) 1. augustist 1940.⁴

Ametikoolide eesmärgiks oli "... anda algkooli lõpetanuile oskuslikku põhiõpetust koos oskustöölisele vajalike teoreetiliste teadmistega."⁵ Kuna järgmisse astmesse - tööstuskeskkooli

¹ Riigi Teataja 1939, nr. 59, art. 586.

² Riigi Teataja 1935, nr. 35, art. 325; 1937, nr. 54, art. 489; ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 71; s.-ü. 943, leht 78.

³ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 33.

⁴ Riigi Teataja 1940, nr. 30, art. 220.

⁵ Sealsamas.

III klassi võisid ametikooli lõpetanud astuda alles pärast täiendavate eksamite üiendamist, siis oli uus koolitüüp määratud üksnes vajalike tööoskuste õpetamiseks, mitte aga edasiõppimiseks järgmise astme koolides. Ametikooli lõpetamine loeti võrdseks tööstusõpilaste kooli lõpetamisega, s.t. väljaõppe teine pool pärast ametikooli lõpetamist pidi toimuma tegeliku töö juures vastavas käitises.

Kutsehariduslike õppeasutuste seaduse kehtestamise järel läksid gümnaasiumide tehnikaharude ülesanded kõrgema astme kutsekoolidele - tehnikumidele. Viimased valmistasid noori ette kas tehniku või maamõõtja kutsele. Sellisena avati 1937. aastal Tartu poeglaste gümnaasiumi tehnikaharu baasil Tartu Tehnikum, esialgu ühe - elektrotehnika osakonnaga.¹ 1928. aasta põhikirja alusel töötanud senine 5-aastase õppeajaga ja 6-klassilisel algkoolil baseerunud Tallinna Tehnikum kujundati 3-aastase õppeajaga kõrgema astme tehnikakooliks.² Kaotati ära endise tehnikumi nn. üldaste (s.o. esimene klass). Viimast asendas sisseastujate kõrgem hariduslik tase.

Tehniliste ja tööstuslike õppeasutuste rühma kuulusid veel rida spetsiifilisi koole - kaevanduskool, mere- ja kalanduskoolid, Riigi Kunsttööstuskool.

1932. aastal tegevust alustanud Virumaa Kaevanduskoolis pikendati õppeaeg 3 aastani, kaevandusosakonna kõrval avati veel õlitööstuse osakond.³ 1939. aasta "Kaevanduslike õppeasutuste

¹ Riigi Teataja 1937, nr. 54, art. 492; ENSV ORKA, f. 1101, nim. 1, s.-ü. 943, leht 79.

² Riigi Teataja 1937, nr. 54, art. 492.

³ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, lehed 55 ja 71.

õppetöö korraldusega" kuulüsid kaevanduslike õppeasutustena avamisele ka kaevandusõpilaste koolid.¹

Tegevust jätkasid J. Teäre Eramerekool Kuressaares, Tallinna Merekool ja Kalanduskool Pärnus. Neist esimene muudeti 1939. aastast Saare Maavalitsuse poolt ülalpeetavaks avalikuks Kuressaare Merekooliks,² Pärnu Kalanduskoolis pikendati õppeaeg 2 aastani.³

Merekoolid töötasid eraldi seadusandluse põhjal, kutsehari-
duslike õppeasutuste seadust neile ei laiendatud. Olemasolevat seadusandlust täiendati ja 2. jaanuarist 1935 kehtestati uus merekoolide seadus,⁴ mille järgi merekool jagunes navigatsioon- ja mehaanikaosakonnaks. Tegelikult avati mehaanikaosakond ainult Tallinna Merekoolis (end. Laevamehaanikute kooli baasil). Uuenduseks oli ka see, et varem ametlikult väljaspool kooli korraldatud eksameid lubati nüüd läbi viia merekoolide juures. Uue astmestiku järgi kuulusid Kuressaare Merekool ja Pärnu Kalanduskool keskastme, Tallinna Merekool kõrgema astme kutsekoolide hulka.

Kunstikallakuga tööstusliku õppeasutusena tegutses Riigi kunstitööstuskool. 1938. aastal kehtestatud kunstikoolide seadusega muudeti Kunstitööstuskool kõrgema astme kutsekooliks.⁵ Kaotati algkoolil baseerunud üldaste. 1939/40. õppeaastal tegevust alustanud Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Koolis säilis 3-aastane töökodade aste, millele eelnes 1-aastane üldklass. Senistele

¹ Riigi Teataja 1939, nr. 36, art. 280.

² Riigi Teataja 1939, nr. 35, art. 275.

³ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 55.

⁴ Riigi Teataja 1935, nr. 2, art. 6.

⁵ Riigi Teataja 1938, nr. 34, art. 278.

tarbekunsti-osakondadele avati juurde veel üks (sise- ja aian-
dusarhitektuur), samuti kaks osakonda kujutava kunsti alal: üks
maali, teine skulptuuri alal. Riigi Kunsttööstuskooli senise
meistriklassi baasil asutati ja alustas 1938/39. aastal õppetööd
Riigi Kõrgem Kunstikool, mis kujunes kujutava- ja tarbekunsti
alal kõrgemaks õppeasutuseks.¹ 4-aastase õppeajaga oli algul Rii-
gi Kunsttööstuskooli, hiljem Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Koo-
li juures avaliku erikoolina töötanud Riigi Trükitööstuskool.

1930. aastate teisel poolel töötati välja kava ka tekstiili-
tööstusliku kutsehariduse arendamiseks.² 1936. aastal avati 3-aas-
tase õppeajaga Tallinna Eratekstiilitööstuskool.³ Kool alustas
tööd mehaanilise kudumise osakonnaga.⁴

Eraldi tähelepanu pöörati naiskutsehariduse arenemisele, kui-
gi võtrelde poeglastele määratud õppeasutustega jäi see mõnevõrra
varju. Kui näiteks enamus poeglastele määratud tööstuskooli ku-
jundati paari aasta jooksul ümber 4-aastase õppeajaga kutsekesk-
koolideks, siis naiskutsekoolide osas seda ei suudetud teha (osa-
liselt krediidi ja ruumide, osalt ka vastavate õppejõudude puu-
dumise tõttu).⁵ Ka jäid tööstusliku kallakuga aladel (rõivaõmble-
mine, pesuõmblemine, kangakudumine jt.) kõrgema astme kutsekoolid
avamata.

Keskastme kutsehariduslike õppeasutustena jäid püsima nais-

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 80; s.-ü. 993, leht 35.

² ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 79.

³ Kutseharidus Eestis, lk. 87.

⁴ Sealsamas, lk. 88.

⁵ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 78; Kutseharidus
Eestis, lk. 112.

kutsekoolid ja naistööstusõpilastekool Tallinnas. Olemasolevate naiskutsekoolide juures avati neil aastail peamiselt uusi osakondi ja eriklasse (näiteks Rakvere Naiskutsekooli juures 1934/35. õ.-a. kodukorrastamise ja tootlustamise osakonnad ning 1938/39. õ.-a. kangakudumise eriklass.¹

Uue koolitüübina rajati Tallinnas 2-aastase õppeajaga ametikool tütarlastele õmblemise alal (analoogiliselt poeglaste ametikoolidele).² Uute koolitüübidenä tulid vaadeldavail aastail naiskutsekoolide võrku kodutööstuskoolid ja õppetöökojad. 1935/36. õppeaastal asutati Tallinnas eraõppetöökoda moe, õmbluse ja tikanduse alal.³

Kodutööstuskoolid moodustati elujõulisematest kutseainelistest täienduskoolidest viimaste käsitöö- ja majapidamisharude ümbermuutmise teel kodukäsitöö- ja kodumusharudeks.⁴ Kodutööstuskoolid olid mõeldud algkooli lõpetanud tütarlastele, kes ei siirdunud keskkooli, kuid ei saanud vanusliku tsensuse tõttu veel õppida kutseala teistes koolides. Õppeaeg kodutööstuskoolides kestis 2 aastat. Erilaadiliseks kujunes kodutööstuskool Saksis, mis muudeti 1. augustist 1938 3-aastase õppeajaga kodutööstuslikuks erikooliks. Kooli ülesandeks oli raskesti kasvatatavate ja halbade kalduvustega tütarlaste kasvatamine ja parandamine ning neile kodutööstuskoolile vastava üld- ja kutsehariduse andmine.⁵ Vaadeldava ajavahemiku lõpul töötas Eestis

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim.1, s.-ü. 849, leht 55; s.-ü. 993, leht 31.

² Sealsamas, s.-ü. 993, leht 31.

³ Sealsamas, s.-ü. 849, leht 71.

⁴ Kutseharidus Eestis, lk. 115.

⁵ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 32.

10 kodutööstuskooli (Tallinnas, Abjas, Järva-Jaanis, Lüganusel, Petseris, Pukas, Põltsamaal, Saardes, Saksis ja Suure-Jaanis). Kõik need koolid olid määratud tütarlastele, kuid Lüganuse kodutööstuskoolis oli kodukäsitööharu ka poeglastele.

Põllumajanduslikku kutseharidust vaadeldaval ajavahemikul iseloomustas suurema tähelepanu pööramine kutsehariduse sellele vormile, püüd koolivõrgu ulatuslikumale väljaarendamisele ning ühtsete aluste kehtestamisele põllumajandusliku kutsehariduse alal. Suurimaks raskuseks, mis seni oli takistanud koolivõrgu arendamist, oli valitsevate kihtide ignoreeriv suhtumine põllumajandusliku kutsehariduse vajalikkusesse, ning taolise mentaliteedi tagajärjena õpilaste suhteliselt väike arv põllumajanduslikes kutsekoolides. Sellele aitas omakorda kaasa asjaolu, et põllumajanduslike koolide lõpetajatele varem kutseid ei omistatud. Tulemuseks oli, et maal oli üldhariduslikus keskkoolis käinud noori üle viie korra rohkem põllumajandusliku kutsehariduse saanud noortest.¹ See viis valitseva klassi arusaamisele, et noorte kutsehariduslik suunamine on käinud vildakat rada. Ka jõuti järeldusele, et põllumajanduskultuuride saagikuse suurendamine sõltub paljuski erialastest teadmistest ja oskustest, neid aga üldharidusliku keskkooli lõpetanud noortel ei olnud. Seetõttu hakati 1930. aastate teisel poolel astuma samme põllumajandusliku kutsehariduse paremaks korraldamiseks, ja ühtlasi propageerima armastust maaelu ja põllumehe elukutse vastu ning tööarmastuse mõistmise arendamiseks. Koos põllumajandusliku kutsehariduse arendamisega pöörati suuremat tähelepanu aianduslike õppeasutuste võrgu loomisele, mis seni olid jäänud samuti tahaplaanile.

¹ Kutseharidus Eestis, lk. 77.

Põllumajanduslike õppeasutuste võrku kuulusid sel ajal puhtpõllunduskoolid, aianduskoolid ja põllumajanduslikud erikoolid. Uutest õppeasutustest avati neil aastail Kodupõllutöökeskkool Tallinnas (1935), aianduskoolid Rāpinas (1935) ja Türil (1936), alustati eeltöödega kõrgema astme aianduskooli asutamiseks Tallinnas (1936).¹ Avati veel teisigi kooli, sealhulgas põllumajanduslikud rahvakoolid Alatskivil, Raplas (mõlemad 1937) ja Lääne-Saaremaal (1938/39. õ.-a.).² Arvestades uut seadusandlust nimetati 1. juulist 1938 kõik senised põllutöökeskkoolid ümber põllunduskeskkoolideks, põllutöökoolid - põllumajanduskoolideks, aianduskoolid - aianduskoolideks.³ Samuti nimetati ümber põllumajanduslikud erikoolid (Tooma Sookultuuri- ja Maaparanduskool - põllutöö- ja maaparanduskooliks jne.).⁴ 1937. aasta kutsehariduslike õppeasutuste seadusega nimetati õppeasutusteks ka õppetallundid ja hakati neid välja arendama. Piimanduskoolide ülalpidamiseks ja piimandusalase uurimistöö teostamiseks asutati 1936. aastal sihtasutis "Õisu piimandusinstituut".⁵ Hakati kavandama kõrgema astme koolide - tehnikumide (1 piimandus-, 1 põllumajandus- ja 1 aiandustehnikum) avamist, kuid tegelike tulemusteni sel alal kodanliku valitsuse ajal ei jõutud.

1930. aastate lõpuks oli põllumajanduse kutsekoolide võrgus kokku 42 õppeasutust: 4 põllumajanduslikku rahvakooli, 13 1-a.

¹ Riigi Teataja 1935, nr. 33, art. 288; 1936, nr. 63, art. 539 ja 540.

² ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 28; Kutseharidus Eestis, lk. 14.

³ Riigi Teataja 1938, nr. 59, art. 584.

⁴ Sealsamas.

⁵ Riigi Teataja 1936, nr. 54, art. 459.

ja 2-a. põllutöökooli, 5 1-a. ja 2-a. aianduskooli, 6 põllundus- ja aianduskeskkooli ning 14 põllumajanduslikku erikooli.¹

Süsteemaatiline alus pandi kaadri ettevalmistamisele metsanduse alal. 1934. aastal vastu võetud metsaseadusega tehti alametsateenijate ettevalmistamine ülesandeks Põllutööministeeriumi riigi maade ja metsade valitsusele, kes hakkas seda teostama nii metsakooli kaudu kui ka vastavasisuliste kursuste korraldamisega.² 1. juunist 1939 avati Pärnumaal Tihemetsa vallas senise metsakooli baasil 3-aastase õppeajaga "Metsatehnikum",³ mis sai Tallinna ja Tartu tehnikumide kõrval üldse kolmandaks tehnikumiks Eestis.

Omaette grupi kodanlikus Eestis moodustasid majanduslikud õppeasutused, millede hulgas hinnatud õppeasutustena tegutsesid ~~3-aastased~~ 3-aastase õppeajaga kaubanduskoolid, majandusõpilastekool ja kommertsgümnaasiumid. 1934/35. õppeaasta tõi juurde veel ühe uue tüübi - kaupmeestekooli,⁴ s.o. kooli, kus kaubandusliku ettevalmistuse alal rõhutati kauplemise tehnikat.

Vaadeldaval ajavahemikul asutatud uutest koolidest avati kuus 1934/35. õppeaastal: 1934. aasta sügisel kaupmeeste kool (kursuse kestus 4 aastat) Tallinnas, ühiskaubanduskool Viljandis, erakoolidena Paide ja Narva ühiskaubanduskoolid ja Viljandi Haridusseltsi Tütarlaste Kaubanduskool ning 1. märtsist 1935 Tallinna Rahvaülikooli Seltsi Majandusõpilaste kool.⁵ 1935. aasta sügisel

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 42.

² Riigi Teataja 1934, nr. 45, art. 398.

³ Riigi Teataja 1939, nr. 44, art. 340.

⁴ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 55.

⁵ Sealsamas.

avati veel kaks erakaubanduskooli, üks Valgas ja teine (vene õppekeelelega) Tallinnas.¹ 1. augustil 1937 alustas tegevust Rakvere Kaubanduskool.²

Analoogiliselt teistele kutsekooli liikidele alustati ka kaubanduskoolides õppetööd kutsekeskkoolide programmide järgi. Pärast vastavasisulisi ettevalmistusi, mis kestsid terve aasta, muudeti 1935. aasta sügisel kõik avalikud 3-aastased kaubanduskoolid 4-aastase õppeajaga koolideks.³ Järgmise paari aasta jooksul pikendati õppeaega ka osas erakaubanduskoolides. Kutsehariduslike õppeasutuste seaduse avaldamise järel nimetati 4-aastase õppeajaga kaubandus-, kaupmeeste- ning kaubandus- ja kaupmeestekoolid ümber kas kaubanduskeskkoolideks, ärinduskeskkoolideks või kaubandus- ja ärinduskeskkoolideks.⁴ 1938/39. õppeaastal tegutses nimetatud tüüpi majanduskeskkoole kodanlikus Eestis kokku 11.⁵

Kõrgema astme majanduslike õppeasutustena asutati 1. augustist 1937 endiste kommertsgümnaasiumide asemele 3-aastase õppeajaga kommertskoolid ja üks 2-aastase õppeajaga majanduslik erikool (Tallinnas). Avati kolm kommertskooli: Tallinnas kaks (üks poeg- ja teine tütarlastele) ja Tartus üks.⁶ Neile lisandus 1. augustist 1939 Tallinna Majandusliku Erikooli asemel avatud Tallinna II Poeglaste Kommertskool.⁷

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 71 p.

² Sealsamas, s.-ü. 943, leht 81.

³ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, lehed 55 p, 56 ja 71 p.

⁴ Riigi Teataja 1937, nr. 73, art. 603.

⁵ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 42.

⁶ Riigi Teataja 1938, nr. 54, art. 488.

⁷ Sealsamas, 1939, nr. 47, art. 369.

Majanduslike erikoolidena, mis astmestuselt olid keskastme ja kõrgema astme kutsekoolide vahepeal (kooli astujailt nõuti eelpraktikat ja kõrgemat eelharidust kui 6-klassiline algkool) jätkasid erakoolidena tegevust Ühistegevuskool Tallinnas ja Ühistegevuse Instituut Tartus.¹ Tegutsesid veel mõned erakaubanduskursused (2 Tallinnas ja 1 Pärnus).² Väljaspool Tallinna ja Tartut õppis majandusõpilasi tööstusõpilastekoolides.³

Kodumajanduslikud õppeasutused, määratuna eeskätt tütarlastele, valmistasid viimaseid ette kodundusalaseks perenaise tegevuseks nii oma kodu tarbeks kui palgaliseks tööks väljaspool kodu. Et perenaise tegevus maal ja linnas tunduvalt erines, siis erinesid maal asunud koolid linna koolidest nii õppeprogrammi, õppeaja kestvuse kui ka õppetöö alguse poolest.

Vaadeldava ajavahemiku algul pöörati rohkem tähelepanu kodumajanduslike õppeasutuste võrgu väljaarendamisele linnas. 1935. aasta sügisel avati 4-aastase õppeajaga Kodumajanduskeskkool Tallinnas.⁴ Viimase juures avati kaks aastat hiljem veel kodunduse eriklass keskkooli lõpetanute jaoks.⁵ 1937. aastal asutati, samuti keskkooli lõpetanuile, 1-aastase õppeajaga kodumajanduskool Tartus.⁶ 1938. aastal rajati kaks õppeasutust maalaste tarvis: Kodunduskeskkool Orul ja 3-aastase õppeajaga Vinni Era Kodumajanduslik Erikool.⁷

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 81.

² Sealsamas, leht 80.

³ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 37.

⁴ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 73.

⁵ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 87.

⁶ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 87.

⁷ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 39.

Kutsehariduslike õppeasutuste seadus fikseeris keskastme kodumajanduslike õppeasutuste võrgu järgmisel kujul: maal 1-aastase õppeajaga kodumajanduskoolid ja koduabiliste-klassid ning 3-aastase õppeajaga kodunduskeskkoolid, linnades 1- ja 2-aastase õppeajaga kodumajanduskoolid, kodundusõpilaste kool ning 4-aastase õppeajaga kodunduskeskkoolid. Ühtlasi kehtestati kodumajanduslike koolide lõpetajatele kutsenimetuse andmise kord, millega selle ala kutsed said võrdsustatud teiste alade kutsetega.

Kõrgema astme kodumajanduskoolide võrku jäid uue seaduse kehtestamise järel Kehtna Kõrgem Kodumajanduskool, Kodumajanduse Instituut Tallinnas ja neli 1-aastase õppeajaga kodumajanduskooli või kodunduse eriklassi.¹ Kehtna Kõrgemas Kodumajanduskoolis pikendati õppeaega 3 aastani, Kodunduse Instituudis aga avati eriklass gümnaasiumi lõpetanute jaoks.² 1937/38. õppeaastal avati Kodumajanduse Instituudis veel lastehoidjate-kasvatajate³ ja järgmisel õppeaastal dieteetika osakond.⁴

Teistest õppeasutustest jätkasid tegevust neli vaimulikku kooli, kaks õdedekooli, üks politseikool ning kunsti- ja muusikakoolide rühma kuuluvatenaikonservatoorium, 1 kõrgem muusikakool, 7 muusikakooli ja -stuudiot, 1 maalistuudio. Viimastele lisandus 1937. aastal 3-aastase õppeajaga Lavakunstikool.⁵ 1939/40. õppeaastast lõpetas tegevuse saksa õppekeelela Mellini õdedekool.

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 88.

² ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 73.

³ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 87.

⁴ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 39.

⁵ Riigi Teataja 1937, nr. 68, art. 574.

Peale selle said noored kutsealaseid teadmisi ka algkoolide võrku kuulunud kutselaadilistes täienduskoolides.

2. Kutsehariduslike õppeasutuste võrk ja õpilased

Kutsekoolide võrgust ja arenemise dünaamikast 1934/35. õppeaastast kuni 1939/40. õppeaastani pakub teatava ühevaate alljärgnev tabel (vt. tabel 1).¹

Tabel 1

Õppeaastad	Koole	Õpilasi	Õppeaastad	Koole	Õpilasi
1934/35	97*	7147*	1937/38	129**	10 218**
1935/36	111*	7973*	1938/39	174	12 051
1936/37	130	9544	1939/40	177	13 172

¹ Tabeli koostamisel on kasutatud järgmisi allikaid: 1) 1934/35-1936/37. õppeaasta kohta - Eesti Statistika 1938, lk. 247 ja 254; 2) 1937/38. ja 1938/39. õppeaasta kohta - ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 92 ja s.-ü. 933, leht 42; 1939/40. õppeaasta kohta - Eesti NSV rahvamajanduse näitarve. Kuukiri. Nr. 1. Detsember - 1940, lk. 30; Eesti Entsüklopeedia Täiendusköide. Tartu, 1940, v. 278.

* Õppetöökodasid ja kursusi arvestamata.

** Ainult Haridusministeeriumile allunud õppeasutused.

Esitatud andmestikust võime teha järelduse, et kutsehariduse alal alates 1934. aastast teostatud korraldavad sammud^{mis} olid suunatud kutsehariduse osakaalu tõstmisele, andsid ka teatavaid tagajärgi, ja selle tulemusena kasvas vaadeldud ajavahemikul nii õppeasutuste kui õpilaste arv. 1934/35. õppeaastal kuulus kutsekoolide võrku 97 õppeasutust (ilma kursuste ja õppetöökodadeta, viimaseid oli kümme), kodanluse võimu viimaseks, s.o. 1939/40.

Õppeaastaks oli kutsehariduslike koolide arv kasvanud 177-le. Kutsekoollide õpilaskond, kuhu vaadeldava ajavahemiku algul kuulus veidi üle 7000 õpilase, jõudis 1939/40. õppeaastaks 13 000-ni, ehk suurenes ca 45%.

Üksikutes kutsekoolliliikides väljendus õppeasutuste ja õpilaste arvu kasv vaadeldud kuue aasta jooksul järgmiselt (vt. tabel 2).¹

Tabel 2

Jrk. nr.	Kutsekooli liik	Õppeaastad				
		1934/ 35*	1935/ 36*	1936/ 37*	1937/ 38*	1938/39 1939/40
1.	Tehnilisi ja tööstuslikke õppeasutusi	33	37	50	50	55
	Õpilasi nendes	3838	3996	4848	5295	5733
2.	Põllumajanduslikke õppeasutusi	23	27	30	24	42
	Õpilasi nendes	831	920	1040	1164	1614
3.	Majanduslikke õppeasutusi	10	13	17	25	29
	Õpilasi nendes	854	1047	1789	2220	2751
4.	Kodumajanduslikke õppeasutusi	10	12	13	28	41
	Õpilasi nendes	449	585	606	1465	1742
5.	Kunsti- ja muusikakoole	11	12	11	andmed	12
	Õpilasi nendes	809	939	866	puuduvad	790
6.	Mitmesugused muud (vaimulikud, üdede jt.) kutsekoolid	10	10	9	2***	7
	Õpilasi nendes	366	486	595	74***	211
Kokku kutsekoole		97	111	130	129	174
Õpilasi nendes		7147	7973	9544	10218	12051

¹ Kasutatud on samu allikaid, mis tabeli 1 puhul.

* Õppetöökodasid ja kursusi arvestamata.

** Ainult Haridusministeeriumile allunud õppeasutused.

*** Andmed osalised.

Näeme, et ümmarguselt pool kutsekoolide õpilaskonnast õppis tehnilis-tööstuslikes õppeasutustes, teisel kohal õpilaste arvult olid majanduslikud (kaubanduslikud) õppeasutused. Neil aastail saavutatud suhteline edu puudutaski peamiselt tehnilis-tööstuslikku ja kaubanduslikku, tunduval määral ka kodumajanduslikku kutseharidust, riivates aga üsnagi tagasihoidlikult põllumajandusliku kutsehariduse väljaarendamist.

Tehnilis-tööstuslike õppeasutuste õpilaste arv moodustas 1938/39. õppeaastal 47,5% (1934/35. õppeaastal - 54%), omades sellega juhtiva osatähtsuse kutsekoolide õpilaskonna arvulises koostises. Suurima õpilaste arvuga selles rühmas olid tööstus-õpilastekoolid (1938/39. õ.-a. 2104 õpilast), tööstuskeskkoolid (1436 õp.) ja naiskutsekoolid (927 õp.). Kõrgema astme kutsekoolides - tehnikumides õppis 320 inimest.¹

Majanduslike õppeasutuste ja õpilaste arv kasvas kuue aasta jooksul ligikaudu kolmekordseks. Kaubandus- ja ärinuskeskkoolides oli õppijaid 1847, kommertskoolides 324.²

Kodumajanduskoolide õpilaste osakaal kutsekoolide üldkoostises moodustas 1938/39. õppeaastal 14%, kasvades eriti 1937-1938. aastatel (1936/37. õ.-a. vaid 7%). 1-a. ja 2-a. kodunduskoolides õppis 558, kodunduskeskkoolides 337 inimest.³

Kõige vähem väljaarendamata, võrreldes teiste kooliliikidega, oli kodanlikus Eestis põllumajanduslik kutseharidus. 1924. aastal kodanliku valitsuse poolt püstitatud põllumajandusoskuse arenda-

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 42.

² Sealsamas.

³ Sealsamas.

mise kava ülesandest - anda 25 aasta vältel iga talu kohta vähemalt üks kutseliselt ettevalmistatud mees või naine - oldi veel väga kaugel.* Kutsekoolide õpilaskonnast moodustasid põllumajanduslike koolide õpilased 1938/39. õppeaastal vaid 13%, kuigi õpilaste arv neis kooles vaadeldaval ajavahemikul kahekordistus. Nimetamisväärsed õpilaste arvu kasvu võis siiski märkida üksnes aianduskoolides.

Sooliselt kuuluvuselt olid kutsekoolide õpilaskonnas ülekaalus mehed. 1936/37. õppeaastal näiteks tuli kutsekoolivõrgus iga 100 naisõpilase kohta 106,9 meesõpilast.¹ Meesõpilased olid ülekaalus tehnilis-tööstuslikes ja põllumajanduslikes kutsekoolides, naised aga majanduslikes õppeasutustes. Kodumajandus- ja õdedekoolides, samuti naiskutsekoolides õppisid üksnes tütarlapsed. Tehnikumide ja tööstuskeskkoolide õpilaskontingent koosnes ainult poeglastest. Tallinna Merekooli 187 õpilase hulgas oli 1938/39. õppeaastal ka 1 tütarlaps.²

3. Õppe- ja kasvatustöö

Kutsekoolide peaesmärgiks oli noortele tööalaste teadmiste andmine, oskustööliste ettevalmistamine kõige mitmekesisematel töö- ja elualadel. Sellele lisaks viis kutsekeskkool õpilase (kuigi see ei olnud kooli peaesmärgiks) võrdsele arenemisastmele üldharidusliku keskkooli õpilastega (9-10 õppeaastat).

* Kodanlikus Eestis oli ligikaudu 140 000 talu, põllumajanduslike kutsekoolide lõpetanud oli ajavahemikul 1919-1939 ca 7000.

¹ Eesti Statistika 1938, lk. 240.

² ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 42.

Õppetöö konkreetne laad kutsekoolides sõltus eeskätt kooli liigist (tööstuslik, põllumajanduslik vms.), samuti tüübist (1-, 2-, 3- või 4-aastane) ning pärast uus seaduse kehtestamist ka astmest (kesk- või kõrgem aste). Õppetegevus jagunes kahte ossa: a) teoreetiliste ainete ja b) praktilise tööoskuse õppimine. Teoreetilisi üldaineid (eesti keel, võõrkeel, matemaatika, ajalugu jt.) õpiti analoogiliselt üldhariduslikele koolidele õppeklassides, teoreetilisi eriaineid (füüsika, keemia, joonistamine, masinkiri jm.) eriaine-klassides ja laboratooriumides. Praktilisi oskusi õpiti kooli töökodades, praktilise töö klassides, õppeköögis, aias, koolimajapidamises (põllutöö, loomakasvatuse, piimanduse jmt. aladel) või praktiliste töödena väljaspool kooli (vabrikutes, tehastes, kaevandustes, merel, taludes, büroodes, pankades, ärides jm.). Teoreetiliste ainete õpetamisel püüti vastavat ainet seostada, olenevalt kutsekooli spetsiifikast, tegeliku töö ja ametialase praktikaga.

Õppeplaanides ettenähtud ajast kulutati ca 50% teoreetilistele üld- ja eriainetele, ülejäänud osa aga praktilisele tööle. Näiteks tööstuskeskkoolidele 1939. aastal kinnitatud õppeplaanide kohaselt kasutati 164 nädalatunnist 85 nädalatundi (52%) teoreetiliseks õppetööks, ülejäänud 79 nädalatundi (48%) praktilisele tööõpetusele.

Vaadeldavat ajavahemikku tervikuna iseloomustas kutsekoolide õppeplaanide pidev ümbertegemine või täiendamine. Algul oli see tingitud ühtlustamise vajadusest, uuest õppejõudude tasude seadusest ja uute koolitüüpide tekkimisest, hiljem aga vajadusest kohaldada õppeplaanid 1937. aasta kutsehariduslike õppeasutuste seadusega kehtestatud liigitusele ja astmestikule. Aastail 1937-1940 koostati ja kehtestati uued õppeplaanid (tunnikavad) kõigile koolitüüpidele (välja arvatud põllumajanduskeskkoolid). Nii kehtestati 1937. aastal uued õppeplaanid enamikule majanduslikele ning 1938. aastal enamikule kodu- ja põllumajanduslikele õppeasutustele, 1939. aastal said uued õppeplaanid tööstuskeskkoolid, 1940. aastal tööstuslikud naiskutsekoolid jne.¹ Kodanliku aja viimastel aastatel tekkinud ja välja arenenud uuele koolitüübile - ametikoolidele koostati ühtlustatud õppeplaanid 1940. aasta kevadel.²

Õppeplaanide ja -programmide ümbertöötamisel püüti õppetööd võimalikult lähendada tegeliku elu nõuetele. Eesmärgiks ei seatud enam (üld)hariduse jätkamist ja täiendamist (nagu see varem teataval määral oli olnud), vaid õpetada üksnes seda, mida tulevasel oskustöölisel läks vaja tegeliku töö juures.³ Suurt tähelepanu pöörati praktilise väljaõppe täiustamisele ja efektiivsuse tõstmisele. Näiteks viidi 1930. aastate teisel poolel kõigi tööstuskoolide metallitöö (osaliselt ka puidutöö) osakondades seniste "praktiliste tööde" asemel läbi nn. "süsteemikindel metoodiline

¹ Riigi Teataja 1939, nr. 27, art. 199; 1940, nr. 30, art. 219.

² Riigi Teataja 1940, nr. 30, art. 220.

³ Vt. Kutseharidus Eestis, lk. 97.

tööõpetus". Viimase olemus seisnes selles, et õpilane täitis kindla kava järgi järjest raskenevaid tööülesandeid, mis valiti nõnda, et kõige väiksema aja ja jõukulutusega õpiti selgeks vajalikud tööoperatsioonid ning omandati nende täpseks, puhtaks ja kiireks täitmiseks tarvilikku vilumust.¹ Hakati propageerima eriruumi näitlike õppeabinõude otstarbekaks kasutamiseks. Esimesena viidi need sisse 1938/39. õppeaastal Riigi Tööstuskeskkoolis (Tallinnas) ja Haapsalu Tööstuskeskkoolis.²

Suuri raskusi esines õpikutega varustamisel ja nende väljaandmisel. Standardiseerimine oli võimalik vaid neis aineis, millel olid ühised õpikud üldhariduslike koolidega. Eriainetes olid õpikud, võrreldes kutsealade arvuga, suhteliselt vähe. Kuna paljudes eriainetes puudusid õpikud üldse, siis oli nende õppimisel üsna suur osakaal õpilaste endi poolt õpetajate loengute alusel koostatud konspektidel. Ka koostati, sai trükivalmis ja ilmus kodanliku perioodi viimastel aastatel mitmeid õpikuid, nagu K.Böläu "Hoonete ehituskonstruksioone", A.Kriki "Maalri käsiraamat" jt.³ Neist mitmed jäid uute puudumise ning sõjaaegsete ja -järgsete kirjastamisraskuste tõttu kasutusele terveks aastakümneks.

Õppetööga oli läbi põimitud kasvatustöö, mis läbis koolitööd kogu selle ulatuses. Iga klassikomplekti kohta nädalas oli üks klassijuhataja tund. Kasvatustöös oli põhirõhk suunatud kodanlik-natsionalistliku ideoloogia ja mõtteviisi (kodanliku terminoloogia järgi "isamaaline ja rahvuslik kasvatus") kasvatamisele

¹ Vt. Kutseharidus Eestis, lk. 82-83.

² ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 31.

³ Sealsamas, leht 40.

ja juurutamisele õpilastes. Seda eesmärki teenisid ka sellised õppeained nagu kodaniku- ja ühiskonnaõpetus ning riigikaitseline kasvatus ja õpetus.

1930. aastate lõpul püüti läbi viia õpilaste vormirõivaste ühtlustamine. 1937. aastal ühtlustati õpilaste vormipeakatted. Tehnilistel ja tööstuslikel koolidel jäi põhivärviks tumesinine, majanduslikel - tumeroheline, põllu- ja aiamajanduslikel - heleroheline, kodumajanduslikel - pruun. Ühiseks, kutsekooli tähistavaks eraldustriipude värviks sai kuld kollane.¹

4. Kutsekoolide haldamine ja majandamine

Vastavalt väljakujunenud seadusandlusele võttis riik avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude palgad enda kanda, muud jooksvad kulud jäid aga kooli ülalpidajate, peamiselt kohalike omavalitsuste hooleks. Üldhariduse edendamise tulemusena olid kutsekoolid, nagu märgiti Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi 1935/36. ü.-a. aruandes, "hoonetelt kaugelt viletsamas seisukorras kui üldhariduslikud koolid".² Seetõttu nõudsid kutsekoolid nüü hooneite kui seadmete ja õppeabinõudega varustamise osas püsivat tähelepanu, mida seoses suurenenud tähelepanu tõttu kutsekoolidele üldse ja kutsekoolide populaarsuse tõusuga õpilaskonnas, kodanluse võimu viimastel aastatel tehti rohkem kui kunagi varem. Hakati rohkem kapitaalselt remontima koolihooneid, tehti juurde- ja ümberehitusi ning võimaluste piiirides ehitati juurde ka uusi hooneid. Pidevalt muretseti koo-

¹ Kutseharidus Eestis, lk. 40.

² ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 74.

lidele juurde sisustust ja uusi õppeabinõusid, järk-järgult uuendati olemasolevaid.

Kõige suuremaid raskusi oli kutsekoolidel ruumide ja seadmetega, eriti tehnilistel ja tööstuslikel õppeasutustel, kus koolidele spetsiaalselt ehitatud hooned peaaegu puudusid, nende käsutuses olevad sisseseaded aga suhteliselt kiiresti vananesid ning suuremate tööriistade ja masinate osas muutusid isegi ajast mahajäänuks. Suhteliselt parem oli olukord põllu- ja kodumajanduslikel õppeasutustel, milledest suurem osa paiknes endistes mõisahoonetes. Kuigi viimased ei olnud ehitatud koolide vajadusi arvestades, oli endistes mõisahoonetes paiknenud koolide olukord ruumide suhtes hoopis lähedam kui nendel, mis paiknesid mujal. Et aga ka põllu- ja kodumajanduslike koolide tegevus, seoses üldise elavnemisega 1930. aastatel, laienes, hakkas siingi tunda andma kitsikus õpperuumide, õpilaste ja õppejõudude korteriolude suhtes, mistõttu hakati püüdlema hoonete juurdeehitamise ja laiendamise poole. Sisseseadete osas vajasisid põllu- ja kodumajanduslikud õppeasutused enamalt jaolt täiendamist, noortel ja vastavatud koolidel tuli aga teha suuri pingutusi nende varustamiseks seadmetega. 1930. aastate teise poole ehitusalasest tegevusest olgu sel alal märgitud Tallinna Kodunduskeskkooli (1937) ja Kodumajanduse Instituudi (1938) uued hooned. Tõnismäel valminud Tallinna Kodunduskeskkooli uude avarasse koolimajja paigutati 1937/38. õppeaasta teisel poolel kõik Tallinna kodumajanduslikud koolid.¹ Õppehoonete ümber- ja uusi ehitusi valmis Räpina ja Türi Aianduskeskkoolides, Ravila Aianduskoolis, Vana-Võidu ja Oru Kodunduskeskkoolis jm.² Uue internaadihoone said Öisu Piimanduskool ning Vaeküla Põllutöö- ja Karjatalitajatekool.³ Mitmesse õppeasutusse viidi sisse elektrivalgus (näiteks 1937/38.

¹ ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 87.

² Kutseharidus Eestis, lk. 43; ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 943, leht 90.

³ Sealsamas.

~~teks~~ 1937/38. õ.a. Helme ja Vaeküla Põllutöökooli, 1938/39. õ.-a. Kuremaa Kontrollassistendidekooli).¹

Halvemas olukorras olid hoonetelt ja seadmetelt tehnilised ja tööstuslikud õppeasutused. Kuigi ka siin ehitati uusi hooneid ja juurdeehitusi, olid üpris mitmed õppeasutused raskes olukorras. Näiteks paiknes mitmes hoones mööda linna Tallinna Tehnikum (senised ruumid loovutati Tallinna Tehnikaülikoolile), uue hoone ehitamist alustati, kuid see valmis alles 1941. aastal. Oma ruumid puudusid Tartu Tehnikumil, rasketes tingimustes paiknesid Tartu, Valga ja mõned teised tööstuskeskkoolid, uusi ruume (maja) vajasisid Tallinna, Võru, Narva ja Tartu naistööstuskoolid. Tööstusõpilastekoolid pidid rahuldama ruumidega õhtusel ajal teiste koolide hoonetes. Uute hoonete või töökodade ehitamisega paranesid aga mitme tööstuskeskkooli (Kuressaare, Paide, Narva, Läänemaa, Petserimaa jt.) õppe- ja töötingimused.²

Suhteliselt rahuldav oli majanduslike koolide olukord, mis mitmel puhul paiknesid üldhariduslike keskkoolide ja gümnaasiumide ruumes. Viimastel olid paljus osas omad, võrdlemisi avarad ruumid, ka oli neile kodanlikul ajal üldharidust arendades tehtud rohkesti juurdeehitusi. Halvemas olukorras oli Tartu Kommerts-kool ühes kaubandus- ja ärimuskeskkooliga, mille uus hoone valmis alles 1940(?) aastal. Juurdeehitust vajasisid ka Pärnu ja Paide, omaette maja aga Rakvere kaubanduskeskkool.³ Seadmetega varustamine oli majanduslikel õppeasutustel vähem kulukas, mistõttu sellega said suhteliselt kergesti hakkama avalikud ja õigustega era-

¹ Kutseharidus Eestis, lk. 86; ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 993, leht 29.

² Sealsamas, lk. 44; ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.-ü. 849, leht 74; s.-ü. 943, leht 89.

³ Kutseharidus Eestis, lk. 45.

koolid. Erakoolid, mille õppejõud ei saanud palka riigilt, olid varustatud kehvemalt. Suhteliselt rohkesti nõudis kulusid mood-
sate arvutusmasinate ja kaubateaduse aladele vajalike aparaati-
de hankimine.

Seega, võrreldes varemaste aastatega, olukord ruumide osas küll märgatavalt paranes, kuid teisest küljes jäi koolidele kor-
ralike ruumide ja õppeasendmete muretsemise osas veel paljugi
teha, nende puudus või vähesus jäi piduriks, mis takistas kut-
sekoolide võrgu edasist laiendamist. Internaatidega olid varus-
tatud üksnes maal asuvad koolid, linnakoolides internaadid puu-
dusid üldse. Viimane asjaolu omandas tugeva tagasiside sõjajärg-
sete 1940. aastatega, mil eluhoonete tunduva hävimisega sõjate-
gevuses, oli maal asunud kutse- ja kesk-erikoolidel õpilaste
paigutamine internaatidesse hoopis lihtsam kui linnas asunud
koolidel, kus oma ruumid sel alal puudusid.

*

Kodanliku valitsuse lõppaastail pühendati kutsekoolidele
ja kutsehariduse edendamisele tunduvat tähelepanu. Selle tõttu
kasvas käsitletud aastail nii õppeasutuste kui ka nendes õppija-
te arv. Ometigi ei suudetud kutsekoolidesse vastu võtta kõiki
soovijaid, mis näitab, et edusammudest hoolimata ei olnud kutse-
hariduse areng veel küllaldane. Ka kutsehariduse süsteem tervi-
kuna oli veel ebatäielik, eelkõige oma astmelisuse tõttu. Mitte
kõik alamastme kutsekoolid ei võimaldanud otsest ja kohest edasi-
õppimist kõrgema astme kutsekoolides, rääkimata kutsekoolide lõ-
petanute õpingute jätkamisest ülikoolides. Ka jäi kõrgema astme
kutsekoolide võrk lõplikult välja arendamata. Nii võisid tütar-
lapsed tööstuslikul alal saada kutse ja hariduse ainult keskast-

me kutsehariduslikes õppeasutustes, kõrgema astme kutsekoolid neil aladel jäid avamata. Ei suudetud avada ka planeeritud tehnikume põllumajanduslikel aladel. Seega saavutati kutsehariduse arendamisel küll teatavat edu, kasvas ka kutsekoolide populaarsus ja muutus rahva mentaliteet kutsekoolide tunnustamise suunas, kuid kodanluse poolt loodud kutsehariduse süsteem tervikuna jäi veel mitteküllaldaseks ja lõplikult välja arendamata.

Keskastme kutsekoolide alla kuulunud 2-aastase
 õppeajaga ametikooli metallitööosakonna õppe-
 plaan, välja antud 3.aprillil 1940

Jrk. nr.	Õppeained	Nädalatunnid		
		I kl.	II kl.	Kokku
1.	Eesti keel ja kirjavahetus	2	2	24
2.	Ametirehkendus	3	2	5
3.	Joonestamine	4	4	8
4.	Tehniline füüsika ja keemia	2	-	2
5.	Tehnoloogia	2	2	4
6.	Masinateõpetus	-	2	2
7.	Kalkulatsioon ja arvepidamine	-	2	2
8.	Ühiskonna- ja käitisõpetus	-	1	1
9.	Riigikatseline õpetus ja kasvatus	2	2	4
10.	Võimlemine	2	2	4
Kokku		17	19	36
11.	Tööõpetus	20	20	40
Kõiki kokku		37	39	76